

חינוך בגיל הרך – פדגוגיה ותכנים – סדרת סקירות

סדרת סקירות בנושא חינוך בגיל הרך

השפעות ארוכות הטווח של חינוך קדם-יסודי איכותי 2

בעשורים האחרונים נערכו מחקרים רבים שמטרתם להעריך את השפעתן של תוכניות המעניקות חינוך איכותי בגיל הרך על המשך חייהם של תלמידים הנהנים מהן. רוב המחקרים עסקו בהערכת ההשפעה של חינוך קדם-יסודי על הישגי התלמידים בטווח הזמן הקצר והבינוני. הסקירה היומית מציגה שני מאמרים שבחנו את ההשפעות הללו מזווית רחבה יותר. במאמר הראשון מוצג מחקר אורך שעקב אחר בוגרי תוכנית "פרי קדם-יסודי" – תוכנית התערבות משנות השישים של המאה הקודמת – **ואף אחר צאצאיהם**. במחקר זה בוצע ניתוח "עלות תועלת" של התוכנית. המאמר השני מציג בחינה של השפעת החינוך הקדם-יסודי בטווח הקצר (יחסית) אולם במשתנים נוספים מעבר להצלחה בלימודים.

תובנות והמלצות מרכזיות ליישום

1. **תוכניות חינוך קדם-יסודי מחזירות את ההשקעה בהן:** המחקר מצביע על כך שגם אם מתבוננים בדבר ב"משקפיים" כלכליים בלבד, ההשקעה בתוכניות חינוכיות יכולה להיות רווחית מאוד בטווח הארוך.
2. **השפעה לאורך דורות:** הממצא המשמעותי ביותר של המחקר הוא שההשפעה של תוכניות התערבות בגיל הרך עשויה להימשך ולהשפיע גם על חייהם של צאצאי המשתתפים, ובכך להיות דרך לניידות חברתית ולשינוי חברתי ארוך טווח.
3. **חינוך קדם-יסודי כהכנה לחינוך היסודי:** תלמידים שהשתתפו בחינוך הקדם-יסודי במשך שנתיים חוו פחות תסמינים של לחץ וחרדה מאשר עמיתיהם שהשתתפו בתוכנית חינוך כזו תקופה קצרה יותר, או שלא השתתפו כלל. מכיוון שהגורם המסביר החזק ביותר לרמת הלחץ היה בית הספר שבו למדו התלמידים, כותבי המחקר מסיקים מכך שההשתתפות בחינוך הקדם-יסודי סייעה לתלמידים להתגבר על הקשיים בלימודים בבתי ספר.

שותפים בכתיבה: עודד בושריאן, אנה קובובסקי, אסף שטיין

לסקירות
קודמות

הרשמה
לתפוצה בוואטסאפ

הרשמה
לתפוצה במייל

השפעה לאורך הדורות של חינוך בגיל הרך¹

בעשורים האחרונים נערכו מחקרים רבים שמטרתם להעריך את השפעתן של תוכניות המעניקות חינוך איכותי בגיל הרך על המשך חייהם של התלמידים הנהנים מהן. רוב המחקרים הללו התמקדו בטווח הקצר (בשנים הראשונות ללימודים) או הבינוני (עד בית הספר התיכון). מיעוטן התמקדו בטווח הזמן הארוך ובחנו את ההשפעות על **החינוך העליסודי ועל הקריירה של התלמידים**.

במחקר שיתוקצר להלן הוסיפו גרסיה ושותפיו ממד נוסף לבחינת ההשלכות של תוכניות התערבות בגיל הרך, כשבחנו את ההשפעה של הפרויקט "פרי – קדם-יסודי" (Perry preschool program -) (PPP) לא רק לאורך חיי המשתתפים בו (עד גיל העמידה המאוחר) אלא **אף על היבטים לימודיים ומקצועיים בחייהם של ילדיהם**.

תוכנית PPP הייתה תוכנית התערבות בקנה מידה קטן יחסית שפותחה והופעלה בשנות השישים של המאה הקודמת במטרה לשפר את סיכויי ההצלחה בלימודים ובחיים של ילדים ממוצא אפרו-אמריקאי ממשפחות עניות בארצות הברית. במסגרת התוכנית נבחרו 123 ילדים כאלו שהיו בני 3 באותו זמן. הילדים חולקו ל"קבוצת ביקורת" ול"קבוצת טיפול".

התלמידים בקבוצת הטיפול **זכו לשיעורי העשרה במשך שניים וחצי ביום** (למעט שבת וראשון) ולביקור שבועי של מורה בביתם. אלו שהוקצו לקבוצת הביקורת לא זכו לכך. התוכנית כולה נמשכה כשנתיים, ולאחריה נערכו מדידות וסקרים בקרב המשתתפים (משתי הקבוצות) בנקודות רבות לאורך חייהם. החלוקה לקבוצת ביקורת ולקבוצת ביקורת, שנעשתה באופן אקראי, אפשרה להעריך באופן מתוקף את ההשפעה של התוכנית לאורך חייהם של המשתתפים. יש לציין כי תוכנית "Head start" שמופעלת כיום באופן נרחב בארצות הברית, היא במידה רבה תולדה של תוכנית PPP, שכן היא שאבה ממנה חלק גדול מדרכי הפעולה שלה.

כאמור, במאמר הנוכחי בחנו גרסיה ושותפיו את ההשלכות של התוכנית על חיי המשתתפים בה ועל ילדיהם. שיטת הניתוח שנבחרה הייתה ניתוח "עלות תועלת" (cost-benefit analysis), ובה בחנו את כלל התועלות של התוכנית למשתתפיה ולילדיהם במהלך השנים, והעניקו להן ערך כלכלי. לאחר מכן השוו ערך זה לעלות הכלכלית של התוכנית.

הכותבים מציינים כמה השפעות של התוכנית על חיי התלמידים שגם הן בעלות משמעות כלכלית:

בתחום החינוך, הפחיתה התוכנית את השתתפות תלמידיה בתוכניות חינוך מיוחד יקרות. לעומת זאת, היא הורידה את שיעור הנשירה שלהם מבית הספר והעלתה את שיעור ההשתתפות וההשלמה שלהם בלימודים על-תיכוניים. באופן מעניין, התוכנית השפיעה באותה צורה, אם כי באופן פחות חזק, על ילדיהם של המשתתפים.

ההשפעה החיובית המשמעותית ביותר של התוכנית היא על רמת ההכנסה של משתתפיה. **התוכנית העלתה את שיעור השתתפותם של הלומדים בה בשוק העבודה ואת השכר שלהם לאורך חייהם**. התוכנית העלתה גם את רמת ההכנסה הצפויה ואת שיעור ההשתתפות בשוק העבודה של ילדי המשתתפים.

מבחינת רמת הפגיעה, **התוכנית הפחיתה את שיעור הפגיעה בקרב משתתפיה**, ובכך חסכה עלויות למערכות השיטור, המשפט והכליאה הציבורית. כמו כן, נחסכו עלויות (כלכליות ואחרות) לקורבנות הפוטנציאליים של הפשעים שנמנעו. הירידה ברמת הפגיעה המשיכה ועברה גם לצאצאי המשתתפים בתוכנית, אם כי שוב – ברמה פחותה מאשר בקרב המשתתפים עצמם.

¹ García, J. L., Bennis, F. H., Leaf, D. E., & Heckman, J. J. (2021). The dynastic benefits of early childhood education (No. w29004). *National Bureau of Economic Research*.

הסקירה היומית

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

מבחינת בריאותם של המשתתפים, ההשפעה הצפויה של התוכנית הייתה דווקא בשנים מאוחרות יותר בחייהם. מחברי המחקר השתמשו במודלים סטטיסטיים כדי לחזות השפעה זו. לפי מודלים אלה, התוכנית צפויה להגביר מעט את ההוצאה הממשלתית על בריאות (בתוכניות ממשלתיות כגון מדיקר ומדיקאייד) ולהעלות את ההוצאה הפרטית של המשתתפים על בריאות. זאת משום **שתוחלת החיים של המשתתפים תהיה ארוכה יותר**.

סיכום של כלל המדדים, העלויות והתועלות מן התוכנית העלה כי תוך התחשבות בערך הדולר הנוכחי, החזירה התוכנית פי עשרה מההשקעה בה. במילים אחרות, כל דולר שהושקע בתוכנית בשנות השישים החזיר עשרה דולרים לקופה הציבורית לאורך השנים.

1. **השפעה לאורך דורות:** הממצא המשמעותי ביותר של המחקר הוא שההשפעה של תוכנית התערבות בגיל הרך עשויה להימשך גם במשך חייהם של צאצאי המשתתפים, ובכך להיות דרך לניידות חברתית ולשינוי חברתי ארוך טווח.
2. **תוכניות חינוך קדם-יסודי מחזירות את ההשקעה בהן:** המחקר מצביע על כך שגם אם מתבוננים בדבר "משקפיים" כלכליים בלבד, ההשקעה בתוכניות חינוכיות יכולה להיות רווחית מאוד בטווח הארוך.
3. **איכות יכולה לפצות על כמות:** הממצאים מראים כי אפילו שעתיים וחצי של תוכנית איכותית בחינוך קדם-יסודי יכולות להשפיע באופן משמעותי על עתיד הילדים הזוכים להן.

השפעת החינוך בגיל הרך על הישגים, כישורים חברתיים, התנהגות ולחץ²

מחקרים רבים נערכו על אודות השפעתו של חינוך איכותי בגיל הרך על התלמידים. עם זאת, רובם הגדול של מחקרים אלו בחנו את ההשפעה על הישגיהם הלימודיים או על כישוריהם הקוגניטיביים של המשתתפים. במאמר שלהלן, בחנו קוריא-זאניני ושותפיה את ההשפעות של חינוך קדם-יסודי על משתנים חברתיים, התנהגותיים ורגשיים של תלמידים בכיתה ג'.

כדי לבחון השפעה זו, ערכו הכותבים מחקר בהשתתפות 151 תלמידי כיתה ג' בבית ספר יסודי ציבורי בעיר סן פאולו שבברזיל. מתוך התלמידים הללו, 19 השתתפו בתוכנית חינוך קדם-יסודית במשך שנה אחת, והשאר – 132 – השתתפו בתוכנית במשך שנתיים. המחקר שקוריא-זאניני וחבריה מתארים היה חלק ממחקר ארוך שעקב אחר התלמידים הללו במשך כמה שנים לאחר סיום התוכנית. כדי לבחון את הכישורים החברתיים, הידע הלימודי ורמות הלחץ של התלמידים, העבירו החוקרים סקרים בקרב התלמידים וכן ראיינו את מוריהם.

ממצאי המחקר העלו הבדל מובהק בין התלמידים שהשתתפו בחינוך קדם-יסודי במשך שנתיים לבין אלו שהשתתפו בחינוך קדם-יסודי במשך שנה בלבד בשני משתנים: הראשון היה הישגים אקדמאיים. לאחר פיקוח על מאפיינים דמוגרפיים של המשתתפים (מגדר, רקע חברתי-כלכלי ומקום מגורים), מצאו החוקרים כי השתתפות בחינוך קדם-יסודי הסבירה כ-20% מהפערים בין התלמידים.

המשתנה השני שנמצאו בו הבדלים מובהקים בין שתי קבוצות התלמידים, היה תסמינים של לחץ וחרדה שהפגיבו התלמידים. במקרה זה, לאחר שליטה על המאפיינים הדמוגרפיים, **תלמידים שלמדו**

² Correia-Zanini, M. R. G., Marturano, E. M., & Fontaine, A. M. G. V. (2018). Effects of early childhood education attendance on achievement, social skills, behaviour, and stress. *Estudos de Psicologia (Campinas)*, 35(3), 287-297.

הסקירה היומית

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

שנתיים בחינוך הקדם-יסודי נטו לסבול פחות מתסמינים של חרדה בשיעור ממוצע של עד 10%. יש לציין כי הגורם המשפיע ביותר על רמות החרדה של התלמידים היה דווקא מיקומו הגאוגרפי של בית הספר שבו למדו. השתתפות של שנתיים בחינוך הקדם-יסודי נמצאה גורם מגן על תלמידים שלמדו בבתי ספר שרמת החרדה הממוצעת בהם הייתה גבוהה יחסית.

בכל שאר המשתנים שנמדדו, נמצא יתרון קל לתלמידים שהשתתפו בשנתיים של לימודים קדם-יסודיים, אולם יתרון זה לא היה מובהק סטטיסטית. פירוש הדבר הוא שלא ניתן לשלול את ההנחה כי יתרון זה נמצא במקרה. הכותבים מציינים כי קבוצת התלמידים שהשתתפו בשנת לימודים קדם-יסודיים אחת בלבד, הייתה קטנה יחסית, וכי עובדה זו מסבירה את חולשתם של הממצאים בשאר המשתנים.

ממצאי המחקר העלו כמה תובנות מעשיות עבור אנשי חינוך וקובעי מדיניות:

1. **חינוך קדם-יסודי משפר את סיכויי ההצלחה האקדמית של תלמידים:** מסקנה זו אינה מקורית או חדשה, אולם ממצאי המחקר מצביעים שוב על כך שהשתתפות בחינוך קדם-יסודי משפיעה לטובה על סיכויי ההצלחה של התלמידים בחינוך היסודי והלאה. העובדה שתוספת של שנה תרמה לסיכויי ההצלחה מחזקת את תוקפה של מסקנה זו.
2. **חינוך קדם יסודי כהכנה לחינוך היסודי:** תלמידים שהשתתפו בחינוך הקדם-יסודי במשך שנתיים חוו פחות תסמינים של לחץ וחרדה מאשר עמיתיהם. כיוון שהגורם המסביר החזק ביותר לרמת הלחץ היה בית הספר שבו למדו התלמידים, כותבי המחקר מסיקים מכך כי ההשתתפות בחינוך הקדם-יסודי סייעה לתלמידים להתגבר על הקשיים שבלמידה בבתי ספר פחות טובים.